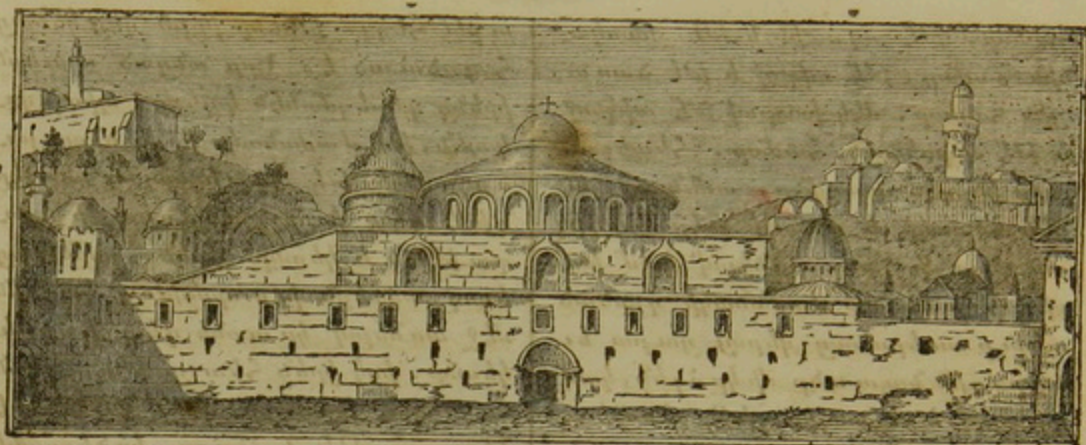

1874-7

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ԹԻՒ 1.

ԱՄՍԱԳԻՐ

ՅՈՒՆԿԱՐ 31
1874

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՆՈՐ ՏԱՐԻ

ՆՈՐԱՄԱՌՏ տարւոյն հետ ամեն որ պարտք կըղզայ սակաւ ինչ կանգ առնուլ և յետագարձ ակնարկ մի ձը գել անցելոյն վերայ և նորա մէջ կա տարուած նշանաւոր իրողութիւններն դիտել, քննել և բարդատել, ներկային եւ ապագային համար օգտակար հետեւութիւններ հանել։ Այս յետագարձ ակնարկը, այս քննութիւնը կարեւոր և օգտակար է ինչպէս թագաւոր և գահակալ իշխաններու համար, նոյնպէս անշուք իրձիթի մէջ գրգռեալներով իւր մերկութիւնը ծածկող աղքատին համար, ինչպէս հօր մը, նոյնպէս մօր մը համար, մէկ խօսքով ինչպէս գուաղանին յեցած եւ

գերեզմանին դուռն հասած ծերունւոյն, նոյնպէս բոցաւառ ոգւով ապագային յայտնով սնունդ երիտասարդի համար, վասն զի ժամանակը, որ յԱռտուծայ մարդկանց տրուած գերադոյն պարգեւ մի է, մասնաւորի մը չըպատկանիր, այլ առ հասարակ ամեն մարդոյ։ Ժամանակը կենաց պահպանութեան համար տրուած է եւ արդէն կենաց բուն էութիւնը եւ մարդկանց ճշմարիտ բարութիւնը գործելուն մէջ է, որ ժամանակով և ժամանակի մէջ կը կատարուի. և ո՞վ է կեանքը չը սիրող, քաղցը է կեանքը ամենուն համար, թէ՛ գահաւից վերայ բազմող վեհապետին եւ թէ՛ անցարկ աղքատին

համար, թէ՛ տղատին և թէ՛ շինականին համար, թէ՛ տիրոջ և թէ՛ ծառային համար, մէկ խօսքով թէ՛ տիկնոջ և թէ՛ տղախնոյն համար. հետեւաբար ինչպէս ասացինք, ամեն ոք, ամեն հասակի և վիճակի տէր մարդիկ առ վայր մի կանգ առնելով՝ կամ խորին հաւատքով ժամանակի գործած տխուր աւերանաց վերայ ցուրտ եւ տխրագին նայումք մի կը ձգեն, կամ զուարթ և ժպտալից դիմօք ժամանակի կերտած հրաշալիքներն գիտելով կը սքանչանան և կը հիանան. ուստի եւ կը փառաւորեն ժամանակի Արարիչը, որ տուած է ժամանակը մարդկանց իբրեւ անուշառ և անկողմնակալ դատաւոր նոյա գործունէութիւնը քաջալերելու և վարձատրելու. հեղգութիւնը, ծուրութիւնը և թմրութիւնը նըշաւակելու և պատժելու. զայս ակնբեւ կը տեսնեմք, երբ անցելոյն փոխն կը մաղեմք. երբ անցեալ դարերը 'ի վիայութիւն կը կոչեմք և երբ ազգաց անցեալ կենաց պատմութիւնը կը թրդթատեմք. վասն զի հոն պիտի տեսնեմք, որ ժամանակը ուր թմրութիւն եւ հեղգութիւն կը տիրէին, քանդած, աւերած, կործանած եւ ջնջած է շատ ամբողջներ, տէրութիւններ և ազգեր. սորա հակառակ այն տեղերը, ուր աշխատութիւնը իբրեւ կենաց միակ սընունդ ընդունուած է, այն տեղերը ժամանակը շինած, կանգնած և վերածնած է շատ տէրութիւններ ազգեր և սերունդներ. Երբ անցեալ դարերու տարեգրութիւններն բանամք մեր աչքին առջեւ, պիտի տեսնեմք որ ժամանակն իբրեւ անուշառ դատաւոր իւր մէկ ձեռքով մահ, ապականութիւն եւ աւերում տրուած է հոն, ուրիշ աշխատութիւնը փոքրական եղած է. իսկ միւս ձեռքով կեանք, շինութիւն եւ վերածնունդ այն տեղ

ուրիշ հեղգութիւնը իբրեւ ցեղ կենաց հաղածուած է. Երբ անցած ազգերն իրենց գերեզմանէն կոչեմք. պիտի վերայեն, թէ ժամանակը իբրեւ ծնող յառաջագիմութե միշտ և անխնայաւ կը դիմէ դէպ 'ի արշալոյս, դէպ 'ի նորագութիւն և կեանք. իրեն համընթաց եղող ազգերն իւր սրբնթաց կառքին մէջ առնելով կը տանի դէպ 'ի լոյս և կեանք. իսկ իրեն հետ չընթացողներն կը թողու խաւարի մէջ, կը մատնէ թշուառութեան ձեռքը, կը ծերացնէ աղքատութեամբ և ապա գերեզման կ'ընենէ : Այս ամենը ակն յայտնի ճշմարտութիւններ են. վասն զի ո՛ւր են հնութեան ամենէն պանծալի ազգերն. ո՛ւր են նախկին դարերու աշխարհաստան և աշխարհակալ տէրութիւններն. ո՛ւր է Հռովմէական ընդարձակ պետութիւնը, ո՛ւր են Ասորեստանեայց, Կարկեդոնացւոց եւ այլ ազգաց թագաւորութիւններն... սոքա ամենքը անաշխատութեան արդիւնք եղող բազմատեսակ ներքին եւ արտաքին եղծմամբ անկան ժամանակի հարուածոց տակ, մանրեցան, փոշեացան և անյայտ ցրուեցան իրենց բեկորներն. սոքա ամենքը իրենց զեղծ կեանքով, բարբոս և սովորութեամբ ժամանակի աւերիչ ձեռաց հանդիպելով մահացան : Քանի որ բարուց ապականութիւնը և այլ զեղծմունք աշխատութեան հետեւանք են, չը կայ կեանք և ո՛չ կենաց տեւականութիւն և յաջորդութիւն առանց աշխատութեան. վասն զի բնութեան Արարիչը իբրեւ կենաց առաջին սնունդ տուած է մարդկանց աշխատութիւնը և ժամանակը :

Այս խորհրդածութեանց հետ բոլոր նախադար հարցում մի կը գայ միտքերնիս. թէ արդեօք մեր Ազգն ժամանակին հետ յառաջ կը քայլե՞. ար-

զեօք դէպ 'ի լոյս և նորոգութիւն կը դիմէ : Թէ անարթնութեամբ ժամաւ նակէն յետ մնալով խաւարի և մթութեան մէջ կը խարխափի : Քէ և դարերը կանցնին , տարիներն կը սահին , օրերը արագ արագ կը վազեն և ժամերն ու վայրկեաններն միշտ կը փոփոխին , միշտ կը նորոգին . արդեօք մեր ազգային կեանքն եւս այս անընդհատ փոփոխութեան և նորոգութեան հաղորդ է , թէ խաղառ անմասն՝ կը մնայ միշտ նոյնութեան մէջ : Այս է մեր փնտռած իսկ կէտը եւ ամենակարելոր հարցը նոր տարւոյ առթիւ եւ ոյէտք է ամեն ազգային անհատի ուշքին և մտադրութիւնը գրաւէ :

Եթէ տոյն հարցման պատասխանը ուրիշներէն սպասեմք , լաւ գիտեմք , որ ոմանք ազգային ներկայ կեանքէն բոլորովին զոտւած և ապագայէն ամենեւին անյոյս պիտի պատասխանեն , թէ չը կայ մեր Ազգի համար փոփոխութիւն և նորոգութիւն . վասն զի աւմեն տեղ տեսնուածներն ոչ այլ ինչ են , այլ տխուր պատկերներ , յետագիմական երեւոյթներ և հակազգային դարձուածքներ . իսկ ոմանք ընդհակառակն Ազգին յառաջագիմական փոքրիկ խորտումներէն յափշտակուած , յուսալիր ապագայի մը երազներով լցուած պիտի պատասխանեն , թէ՛ մեր ազգի կեանքը վայրկեաններու փոփոխութեան , օրերու և տարիներու անընդհատ նորոգութեան ոյէս միշտ կը նորոգի . կը զարգանայ և կը բարգաւաճի . վասն զի այսպիսեաց համար ամենափոքրիկ շարժում մի հակայաքող յառաջագիմութիւն է . ա . բ . գ . ի սկզբնաւորութիւնը լեզուի ընդարձակ մշակութիւն , ուսման նախադիտելեաց աւանդումը եթէ ոչ ակադէմիական , անշուշտ համարարանական բարձրագոյն դասեր և սահմանադրական լսկ

անուն ունենալը . սահմանադրական ազգաց հաւատարիկ է : Եթէ այս երկու տեսակ պատասխաններն զատ զատ քննեմք , երկուսն եւս մասամբ իրաւայի պիտի գտնեմք : Իրաւունք ունին նոքա , որք Ազգի ներկայ կեանքը անգոհացուցիչ կը դատեն . վասն զի եթէ ազգային ներկայ և անցեալ կեանքերն համեմատեմք իրարու հետ , աւելի կորուստ պիտի գտնեմք , քան թէ գիւտ . աղքատութիւն քան թէ ճոխութիւն . նուազութիւն ազգայնութեան ամենակերպ տարերաց քան թէ առաւելութիւն և բարգաւաճանք . իրաւունք ունին , վասն զի չունինք ոչ սօր ոչ նախկին հարստութիւնն , ճոխութիւնն և զօրութիւնը , չունինք ոչ Հայկազոնց իշխանութիւն , ոչ Արշակունեանց թագաւորութիւն , ոչ Բագրատունի և Ռուբինեանց հարստութիւնքն : Ուրեմն մեր արգի կեանքը հնոյն համեմատութեամբ նորութիւն և առաւելութիւն մի չունենալէն զատ մեծ կորուստ ունի : Թողումք այս նիւթական կորուստներն , նիւթական աղքատութիւնը և տկարութիւնը , բարոյական մեծ կորուստներ , բարոյական մեծ աղքատութեան և տկարութեան մէջ ընկած եմք : Ուր են չորրորդ և հինգերորդ դարու հայերն , ուր նոցա քրիստոնէական օրով վուռուած ոգին , որով հայրենեաց և հայրենաւանդ օրինաց պաշտպանութեան համար մահ քան զկեանս ընտրէին , ուր են այն ժամանակի հոյ կանայք և և տիկնայք , որք գիւցարհուհիք և առաքինութե հարսներ էին , որոց միակ միտքարութիւնն էր Ս . Գրոց ընթերցուածներն և Սաղմոսոց մրմունջներն , ուր է նախկին ընտանեկան անարատ կեանքը , որոց ծածկութիւն տակ և աւմուսնական առագաստին մէջ կը թաղաւորէին սրբութիւն և ուղախահաւ

Թիւն . ուր են աւետարանական այն
ընտիր մշակներն , որք աղէտներէ եւ
տաճնայներէ առանց յաւատհասելու՝
մի կողմէն կ'արտասուէին հայրենեաց
թշուառութեան և ժողովրդեան ան
հնարին աղէտից վերայ , միւս կողմէն
արտասուէնին արեւելի ժողովրդեան
բարոյական ուժը զօրացնել կը փնտրե-
ին . քրտամբք և արտասուօք կը ցանե-
ին մասաւոր զարգացման սերմերն . ուր
են այն ընտիր և անձնադիր հովիւնե-
րն և հայրապետներն , որք հայր էին
հայրենեաց մէջ . իսկ պաշտօնաւ հոյ-
րենեաց՝ օտարաց առջեւ , որք քաջ
հասկանալով ազգային միութեան խոր
հուրդը և զօրութիւնը , աղտշանօք և
արտասուօք կը յորդորէին ժողովուր-
դը ի սէր և ի միութիւն . վերջապէս
ուր է այն ուսումնասիրութիւնը , ո-
րով Հայաստանի բոլոր շէրփոխիկութիւնն
եւ տրամախոհ զուակուրքը անխնայ
ծով ու ցամաք կտրելով կերթային ու-
մանք յԱթէնս , ոմանք ի Հռովմ , այլք
յԱլէքսանդրիա , շատերն ի Բիւզան-
դիոն և ուրիշներն յԵղեոսիա . ուր նո-
քա ժրածան մեղուաց նման հայրենե-
եաց շինութեան , յառաջագիմութեան
և լուսաւորութեան համար բարոյաւ
կան մեղը և մոմ կը պատրաստէին . Ձը
կան այսօր անոնցմէ ոչ մին և ոչ միւսը ,
այլ փոխանակ նախկին թագաւորու-
թեան և հարստութեանց ստրկութիւն
և նիւթական ու բարոյական աղքա-
տութիւն . փոխանակ նախկին քաջու-
թեան , վատութիւն . փոխանակ քր-
իստոնեական ճշմարիտ սիրոյն և ան-
կեղծ կրօնասիրութեան , կրօնական ան-
տարբերութիւն և կամ՝ կրօնամոլու-
թիւն , փոխանակ նախկին առաքինի և
գիւցադնուհի հայ կանանց և արկնանց ,
անպարկեշտ , լիտի և նորասիրութենէ
գերեզաւ հայ կանայք և տիկնայք , փո-
խանակ աւետարանական ընտիր մշա-

կաց , անիրաւ մամնային , ազատու-
թեան , մարդահաճութեան և փառա-
սիրութեան միակ զինաւորներ , փոխա-
նակ անձնադիր հովուաց և հայրապե-
տաց , անձնասէր և օտարամոլ հովիւ-
ներ եւ հայրապետներ . մէկ խօսքով
փոխանակ նախկին ուսումնասիրութե ,
ժողովրդեան ընդհանուր ազգութիւն ,
ուրեմի դարձեալ կ'ասեմք , իրաւունք
ունին նոքա , որք ազգին կեանքը եւ
վիճակը կ'ողջան . վասն զի առկաւին
կը քնանամք , տակաւին անցոյս երազ
ներու մէջ կ'ապրինք :

Այլ սակայն չեմք կարող ասել , թէ
նոքա ևս չունին իրաւունք , որք Ազգին
վիճակը գահացուցիչ յառաջագիմութե
մէջ տեսնելով՝ ուրախութե փողեր կը
հնչեցնեն . իրաւունք ունին , վասն զի
չը կան այսօր անցելոյն աղէտալի իր-
դութիւններն . չը կան ամբողջ Հայ
ազգը եւ Հայաստանեայց Նկեղեցին
տագնապող կրօնական տարաբարտ վե-
ճերն . թէեւ ցարդ այս վեճերուն ար-
գասիքն եղող յունական ատելութիւ-
նը իւր նենգութիւններն կը շարունա-
կէ . մերթ հայը իւր իրաւունքներէն
կապտել ջանալով , մերթ խժգժաբար
Հայուն դադաղը բռնաբարելով , մերթ
անտիւրբիտոնեական ոգւով ընդհա-
նուր քրիստոնէութեան միակ պարծան-
քն եղող ԽԱՉԸ միայն հայուն կար-
ծելով տոնակոխ առնելով և կատրու-
լով և մերթ Հոյ-եկեղեցականին կրօ-
նակէն եկեղեցական զգեստներն քա-
շել պատառելով : Ձը կան այսօր այլ
եւս մեզ համար այն արխաններէի դա-
րերն , յորս կամ կայսերք Յունաց ,
կամ խալիֆայք Հադարացւոց բիրաւ-
ւոր հայեր կը գերէին և նոցա անմեղ
և անարարտ արիւնք գետօրէն կը հո-
սեցնէին , չը կան այլ եւս Պարսկական ,
Յունական , Հադարական և կովկասա-
րեան բարբարոս ազգաց հալածանք .

ներն հարստահարութիւնքն, վրդովմունքներն, չը կան այս ամենը . այլ այս ամենն արհաւիրանաց, այս ամենն աղետից տեղ աղատութիւն կը վայելեմք . փոխանակ այն արխանայօժ դարերուն, աղատութեան, լուսաւորութեան, մէկ խօսքով յառաջագէժ և լուսաւորեալ աղգաց փառքը կազմող ծԹդ դարուն մէջ կ'ապրինք . փոխանակ այն բարբաբոս եւ արխանկրակ բռնաւորներուն, բարեխնամ կայսեր մի հովանաւորութիւնը կը վայելեմք և փոխանակ կրօնական բռնադարութեանց, ամենայն աղատութեամբ մեր կրօնական պաշտամունքներն ու պարտաւորութիւնքը կը կատարեմք : Իրօք է որ այս ամենը ուրախական և մխիթարական են, կը խոստովանիմք զայս . սակայն այլ է ուրախանալ այլ է յափշտակուիլը . փողեր հնչեցնելու չափ, կաքաւելու և ծափահարելու չափ ուրախական չեն . խնայէս վերն նշանակուած տխուր սլատ կերներն յուսահատեցնելու չափ տըխուր չեն :

Որ և իյէ բան մի ճշգիւ գնահատելու համար պէտք է իւր տեսակէն եղողներու հետ համեմատելով գնահատել . սպա թէ ոչ նորա յարգը կամ չափէն աւելի նուազեցուցած կը լինիմք և կամ սատոյի բարձրացուցած . այսպէս եւս եթէ մեր Ազգի արգի վիճակն առանց ժամանակն և այլ պարագաներն ՚ի նկատի առնելու անցեալ կենաց հետ համեմատենք, բուն չափը չենք կարող գտնել . այլ շատեալ համար խաղառ անգահացուցիչ և ոմանց համար եւս չափէն աւելի գոհացուցիչ : Մեր այս խօսքով ըսել չեմք սղեր, թէ Ազգին վիճակը չունի արտասուաց արժանի կողմեր և կամ չունի ուրախական կէտեր . այլ ընդհակառակը մեր համոզումն այն է, որ ով որ կամի ազգի վերակենդանութեան ձե-

ռնառ լինիլ, ազգին վերքերը տեսած ժամանակ փոխանակ անցյա կոծելու, պէտք է մի կողմէն քննէ, զինէ և շոշափէ և միւս կողմէն ջանայ լուալ, դարմանել և ամեն կերպով ապաքինելու հոգ տանել . իսկ Ազգի արթնութիւնը կամ աթափումն տեսած ժամանակ առանց յափշտակուելու պէտք է ուրախանայ . վասն զի եթէ այդ ըսթափումը, այդ յառաջագիմական փոքրիկ խլրտումը եթէ մեր անցեալ կենաց հետ, կամ եթէ զմեզ չընապատող աղգաց կենաց հետ համեմատեմք, խիստ փաքր և աննշան պիտի գտնեմք :

Յուսահատութիւնը թերահաւատութիւն է . վասն զի յուսահատիլ Աստուծոյ նախախնամութիւնը սերունակ կրնանակէ . իսկ յառաջագիմական փոքրիկ ցոյցի մը ծափահարութիւնը թեթեւամտութիւն է և պարզապէս կուրութիւն, երկունս եւս, այն է թէ յուսահատութիւնը և թէ թեթեւամտական փողհարութիւնը կամ ծափահարութիւնը հաւասարապէս յառաջագիմութեան վնասակար են . վասն զի ուր յուսահատութիւնը կը ախրէ, չը կայ այն տեղ գործունէութիւն, չը կայ աշխատութիւն, հետեւաբար եւ ոչ կենաց նորոգութիւն . ուր աննշան խլրտում մի յափշտակութեամբ կը ծափահարուի և փողհարութեամբ կը հռչակուի, կը նշանակէ թէ չը կայ այն տեղ յառաջագիմութեան ճշմարիտ ոգի, չը կայ խորաղնինն տեսութիւն յառաջագիմութիւնը իւր իսկ արժանեօք տեսնելու համար : Ուստի անկեղծ յառաջագիմականին, ճշմարիտ ազգասիրին պարտաւորութիւնն է Ազգին թերութիւններն տեսած ժամանակ անցուսահատ խոր դնել, նոցա հետեւանքներն հեռաւանդել և ըստ այնմ դարման մատուցանել . իսկ յառաջագիմական փոքրիկ քոյր տեսած

ժամանակ պարտութեամբ է առաւել քա-
ջալերել, անձամբ օրինակ դառնալ,
ոչ թէ շողորթութեւ և չափադանց գո-
վեստներով և ջատագովութիւններով
պատրել:

Իսկ մեր թողով ոմանց յուսահատ
կոծը, ողոր և լայիւնը և ոմանց չափա-
զանց ուրախութիւնը կը խոստովանիմք.
որ Ազգը անցելոյն մէջ, 73 ին մեծ հա-
րուածներ և խոր վերքեր ընդունեց.
թէպէտեւ այս խոստովանութիւնը ծանր
է զգայուն սրտերու համար, բայց ըս-
տոյք է և իրական. վասն զի վարչու-
թիւնը իւր հակառահմանադրական
ընթացքով մի կողմէն, երեսփոխանու-
թիւնը իւր պառակաւեալ դիրքով միւս
կողմէն Ազգին վերայ շատ ծանրացան.
ընդհանուրին շահը և օգուտը մասնա-
ւորաց հաճոյից զոհուեցաւ. ազգի յա-
ռաջագիծութեան խնդիրը անձնական
կրկն առջեւ խոնարհեցաւ. պատրի-
արքի հրաժարման խնդրոյն մէջ, որ օ-
տարանդատ նպատակներով յուզուե-
ցաւ, ազգային դատարարականութեան և
վերաշինութեան վերաբերեալ խնդիր-
ները խորասուզեցան. յիմարաբար մաս-
նաւորաց խորդաւանութեամբ և նեն-
գութեամբ հայը հայուն դէմ զինե-
ցաւ. գործաւորը իւր գործը, բեռնա-
կիրը իւր բեռը, խանութպանը իւր
խանութը թող տալով ոմանց ազգա-
նենգներու ետեւէն գնացին և նոցա
ազգակործան նպատակին ծառայեցին
մերենայաբար. ազգային իշխանութիւ-
նը անարգեցաւ մի քանի պաշտօնա-
մունքներու ձեռամբ. մէկը խիղճ չըրաւ
առաջնորդական պաշտօն մի ձեռք բե-
րելու համար Մշեցիին իւր համարիւն
Սամաթիոյի եղբօր դէմ զինել. մի
քանիներն իրենց կուսակցութեան, ոչ
Ազգին, գործը յառաջ տանելու հա-
մար չը պատկառեցան և ոչ սոսկացին
Եկեղեցւոյ մէջ, Ս. Պատարագին առ-

ջեւ ռամիկ ժողովուրդը գործիք չինե-
լով Աւետարանի պաշտօնեայն հալա-
ծել:

Պէտք է խոստովանիլ, որ Ազգին
այս դժբաղդ վայրկեաններուն, այս տը-
խուր ճգնաժամին մէջ ազգային օրագ-
րութիւնը եթէ ուզէր կարող էր ըստ
իւր կոչման, ըստ իւր նուիրական պար-
տաւորութեան, եթէ ոչ բողոքովն,
գոնէ մասամբ այս աղէտից առաջ քն-
առնուլ. բայց նա ընդհակառակն անձ-
նասիրութեան ստրկանալով կողմնու-
պահ ոգւով առաւել կիրքերը բուր-
բեց, յուզեց, պառակտեց. մէկ խօս-
քով նա ինքն իւր բարձր կոչումն ուռ-
քի տակ առնելով պարագլուխ եղաւ
ազգը նենգողներուն:

Զեմք կարծեր, որ 73 ին Ազգային
կենաց վերայ բացած վերքերն շուտով
գոցուին վասն զի կեդրոնին մէջ ան-
պատիժ գործուած չարիքներն գաւա-
ռաց մէջ եւս իրենց հետեւանքներն
պիտի ունենան, որոյ առաջին օրինակը
Զմիւռին տուաւ, վասն զի ազգային
Պատրիարքարանի Յուլիս 31 ին պատա-
հած դէպքը Օգոստոս 6 ին Զմիւռնի-
ոյ մէջ կը կրկնուի. դաս մի խռովա-
րարներ առաջնորդարան կը խուժեն.
խորհրդարանը կը կղպեն. եթէ Զմիւռ-
նիոյ մէջ այսչափ, որ ամենէն լուսա-
ւորեալ քաղաքն համարուած է, հա-
պա ինչեր տեղի չը պիտի ունենան
վաղը ուրիշ գաւառացի մէջ:

Ի՞նչ պէտք է առնել այսչափ աղե-
տից համար. լալ և կոծել անցոյս. — այո՛
լալ և կոծել, բայց ոչ անցոյս. հետա-
զօտել թէ ի՞նչ է սոցա պատճառը, և
կարելի եղածին չափ դարման տանիլ.
զննել և քննել թէ ի՞նչ էր պատճառ
Ազգ. վարչութեան տարտամ և հակա-
սահմանադրական փլուզման. հետազ-
տել թէ, երեսփոխանութիւնը պա-
ռակտող և շարժող հողմերն ուստի՞